

Geen argumenten, maar een vonk die het hart raakt

TROUW 11 maart 1997

door
MANFRED HORSTMANHOFF

'De meeste mensen zijn niet in staat een redenering te volgen die is gebaseerd op argumenten. Daarom hebben zij verhalen nodig.' Dat zijn niet de woorden van een van onze hedendaagse verdedigers van het atheïsme, zoals Herman Philipse, Rudy Kousbroek, Maarten 't Hart of Gerrit Komrij, maar van de medicus en filosoof Galenus uit de tweede eeuw na Christus.

Galenus' woorden behoren tot de oudste getuigenissen van buitenstaanders - 'heidenen' - over het christendom. Galenus heeft niet veel waardering voor joden en christenen, omdat zij op gezag aannemen en meer waarde hechten aan geloof dan aan door logisch denken verkregen kennis. In de joodse en christelijke traditie is geloof juist het hoogste goed.

Voor Griekse wijsgeren als Galenus had *pistis* ('geloof') niet de betekenis van godsvertrouwen en geloof in een geopenbaarde waarheid. Voor hen was geloof niet meer dan de gewone denkluigheid van de man in de straat, die opvattingen heeft die niet door rationele argumenten waren gestaafd.

Maar ondanks zijn kritiek klinkt in Galenus' woorden toch nauw verholen bewondering door als hij spreekt over de levenshouding van de christenen: 'Zo zien we nu dat mensen die christenen genoemd worden, hun geloof ontleen aan gelijkenissen en wonderverhalen en zich toch soms net zo gedragen als filosofen. (...) Onder hen zijn er die in zelfbeheersing en in het nastreven van rechtvaardigheid een niveau hebben bereikt dat niet onderdoet voor dat van echte filosofen.'

Soms is het goed een oude discussie opieuw te voeren. De christenen in de eerste eeuwen moesten het opnemen tegen een publieke opinie die hun ongunstig gezind was. Net als christenen nu moesten zij, als zij in intellectuele kringen wilden doordringen, hun geloof acceptabel zien te maken. Hoe pakten zij dat aan?

De christelijke theoloog Origenes verweerde zich omstreeks 250 ook tegen de aantijging dat de christenen hun geloof niet rationeel konden verantwoorden. Ook bij de discussie over wijsgerige onderwerpen, zo zegt hij, kan niemand eerst alle mo-

gelijke argumenten onderzoeken en wegen en op grond daarvan zijn standpunt bepalen. Nee, iemand wordt door de betrouwbaarheid van een bepaalde persoon en een bepaalde redenering getroffen en gaat dat intuïtieve inzicht ('geloof') vervolgens met rationele argumenten onderbouwen.

Zoveel te meer geldt in het echte leven, ver van academische wijsgerige debatten, de eis van geloofwaardigheid. Men kan het betreuren of niet: de meeste mensen worden niet in eerste instantie bewogen door rationele argumenten, maar door een vonk die het hart raakt.

Misschien kunnen tijdens de Boekenweek atheïsten, agnostici en gelovigen elkaar vinden door even te luisteren naar een gedicht van Abel Herzberg:

Want alles is fragment

Al door het zeggen van het woord
Deelt men, scheidt men en schendt
Het alomvattende, dat men niet
kent,
Dat ik aanwezig weet of alleen maar
vermoed,
Dat ik niet uitspreken kan en toch
uitspreken moet,
Dat mij beheerst en mij te luisteren
gebiedt.
Maar als ik zoek en luister, dan vind
ik het niet.

Een troost blijft:

Er is in ieder woord een woord,
Dat tot het onuitsprekbare
behoort;
Er is in ieder deel een deel
Van het ondeelbare geheel,
Gelijk in elke kus, hoe kort,
Het hele leven meegegeven wordt.

De auteur is universitair docent Oude geschiedenis aan de Rijksuniversiteit Leiden.

ZOGEZEGD

Jacqueline A. Prins-Jansen. Met het vasthouden aan de oude statenvertaling van de bijbel door conservatieve, protestantse kerken, wordt dezelfde fout gemaakt als indertijd door het katholieke leergezag. Ook nu heeft de zuiverheid van het geloofsleven van kerkgangers te lijden onder de ontogankelijkheid van de bijbel.

Technische universiteit Delft